

درس شانزدهم

قلمرو زبانی

۱- معنی واژه های داده شده را با توجه به متن درس بنویسید.

- الف) آهنگ سفر کرد. ( )
تافته) ( )
- ب) توشه) ( )
ت) دم نمی زد) ( )
لعل) ( )
ج) خبث طینت) ( )
- پ) تنوری ( )
ث) ( )
ج) صرعیان) ( )
شد) ( )
خ) عزیمت ( )
د) شوکت) ( )
ذ) خلعت) ( )
ز) ملازمان) ( )
ر) ( )
خون) ( )

(س) جانش به لب رسید.

(ش) بدسگالی

(

۲- در بیت «دولتم چون خداپناهی داد

اینکم تاج و تخت شاهی داد»؛ «م» در «اینکم» از نظر

دستوری چه نقشی دارد؟

(۱) متمم، به معنای «به من»

(۲) مفعول، به معنای «مرا»

(۳) مضاف

الیه

۳- با توجه به بیت «جز یکی دختر عزیز مرا / نیست و هست بسیار چیز مرا»:

الف) نوع «را» در «مرا» کدام است؟

(۱) حرف اضافه

(۲) نشانه ی مفعول

(۳) نشانه ی فکّ اضافه

(۴) نشانه ی اختصاص

ب) فعل های « هست و نیست » از نظر معنایی بررسی کنید.

۴- املای کدام واژه ها صحیح است؟ ارزش گذاری / شماره گذاری / خدمت گزار // کارگذار // قانون گزار

۵- با توجه به عبارت زیر به پرسش ها پاسخ دهید

-از قضا وزیرشاه دختری دل فریب داشت که بیماری آبله دیدگانش را تباه کرده بود.

-شبانگاه که چوپان به خانه باز آمد جوانی مجروح را در بستر یافت که دیدگانش از نابینایی بسته است .

الف) نقش دستوری واژه های مشخص شده را بنویسید.

ب) زمان و نوع هریک از فعل ها را معین کنید.

پ) در عبارت یک واژه (مشتق) و یک واژه (مرکب) بیابید.

قلمرو ادبی :

۱- در بیت «شر که آن دید دشنه باز گشاد
کیست؟ چرا این تعبیر به کار رفته است؟

۲- در بیت «حالی آن لعل آبدار گشاد
آرایه ی ادبی استفاده شده است؟

۳- در بیت «در چراغ دو چشم او زد تیغ / نامدش کشتن چراغ دریغ»؛ کلمه ی «چراغ» دو بار به کار رفته است
معین کنید کدام یک استعاره و کدام یک تشبیه است؟

۴- در بیت «جز یکی دختر عزیز مرا / نیست و هست بسیار چیز مرا»؛ تضاد را در بیت اول نشان دهید.

۵- در بیت «آمد آورد پیش خیر فراز / گفت گوهر به گوهر آمد باز»؛ بین دو «گوهر» در مصراع دوم بیت آخر چه
آرایه ی ادبی وجود دارد؟ معنی هر کدام را بنویسید.

قلمرو فکری :

۱- داستان «خیر و شر» بیان کننده ی چه مسائلی است؟

۲- بیت های ذیل را بخوانید و به سوالات پاسخ دهید.

پیش آن ریگ آبدار نهاد

حالی آن لعل آبدار گشاد

آتشم را بکش به

گفت مردم ز تشنگی دریاب

لختی آب

یا به همت ببخش یا

شربت ی آب زان زلال چو نوش

بفروش

الف) معنی واژه های «حالی»، «لعل آبدار» و «نوش» را بنویسید.

ب) منظور از «ریگ آبدار» کیست و چرا این ترکیب را برای او به کار برده است؟

ت) منظور از «آتش» چیست؟

ث) هدف خیر از دادن لعل ها به شر چه بود و چه درخواستی از وی کرد؟

۳- به سؤالات مربوط به ابیات ذیل پاسخ دهید.

شربت‌ی آب سوی

گفت برخیز تیغ و دشنه بیار

تشنه بیار

و آتشم را بکش به

دیده ی آتشین من برکش

آبی خوش

پیش آن خاک تشنه رفت چو باد

شر که آن دید دشنه باز گشاد

نامدش کشتن

در چراغ دو چشم او زد تیغ

چراغ دریغ

آب ناداده کرد همّت

چشم تشنه چو کرده بود تباه

راه

مرد بی دیده را تهی بگذاشت

جامه و رخت و گوهرش برداشت

الف) چرا دیده ی خیر «آتشین» توصیف شده است؟

ب) «آتشم را بکش به آبی خوش» یعنی چه؟ معنی روان آن را بنویسید.

پ) رفتن شر به نزد خیر برای در آوردن چشم های او به باد تشبیه شده است، هدف از این تشبیه بیان چه چیزی است؟

ت) منظور از «کشتن چراغ» چیست؟

ج) مصراع آخر را به نثر ساده گزارش کنید.

۴- «بعینه» در بیت «چشم از دست رفته گشت درست / شد بعینه چنان که بود نخست» یعنی چه؟

۵- در بیت های ذیل:

نیست و هست بسیار چیز مرا

جز یکی دختر عزیز مرا

هستی از جان

گر نهی دل به ما و دختر ما

عزیز تر بر ما

اختیارت کنم به

بر چنین دختری به آزادی

دامادی

دهمت تا زمایه گردی

وان چه دارم زگوسفند و شتر

پر

الف) چوپان در چه صورتی خیر را گرامی تر می داشت؟

ب) برای «اختیارت کنم» کدام معنی مناسب تر است؟

ث ۲) تو را بر می گزینم

ث ۱) تو را آزاد می گذارم

پ) چوپان به خیر - در صورتی که دامادی وی را می پذیرفت - چه وعده ای داد؟

۶- بیت های ذیل را به دقت بخوانید و به سؤالات مربوط پاسخ دهید.

بخت من زنده بخت تو مرده

منم آن تشنه ی گهر برده

مقبل آن کز خدای گیرد

تو مرا کشتی و خدای نکشت

پشت

اینکم تاج و تخت شاهی داد

دولتم چون خداپناهی داد

جان بری کرده ای و

وای بر جان تو که بدگهری

جان نبری

الف) چرا خیر خود را خوش بخت و شر را بد بخت می داند؟

ب) مفهوم «خوش بخت کسی است که از خدا یاری بخواهد.» در کدام بیت آمده است؟

پ) کدام معنی برای مصراع اول بیت سوم مناسب تر است؟

پ ۲) بخت و اقبال پناهی

پ ۱) خدا مرا در پناه خود قرار داد.

مانند خدا به من داد.

پ ۳) چون بخت و اقبال مرا در پناه خدا قرار داد

ث) مفهوم مصراع «جان بری کرده ای و جان نبری» را بنویسید.

۷- در بیت «گفت زنه‌ار اگر چه بد کردم / در بد من مبین که خود کردم» شر چه عذری برای بدی های خود ذکر می کند؟

۸- با توجه به این سه بیت ، پاسخ سؤالات را بنویسید.

گفت اگر خیر هست خیر اندیش

تو شری جز شرت نیاید پیش

در تنش جست و یافت آن دو گهر

تعبیه کرده در میان کمر

الف) کدام معنی برای مصراع دوم بیت اول مناسب تر است؟

الف ۱) تو شر هستی و جز شر چیزی از تو سر نمی زند.

الف ۲) تو شر هستی و جز شر چیزی نصیب تو نمی شود.

ب) «تعبیه کردن» چه معنی دارد؟

پ) یکی از معانی «میان» کمر است و یکی از معانی «کمر» کمر بند؛ با راهنمایی دبیر خود بگویید که شاعر

در استفاده از این دو کلمه در کنار هم چه ظرافتی به کار برده است؟